

6 Sprog og sprogbrug

6.1. Lyd og betydning

Præsentation

Formålet med denne opgave er at skabe større bevidsthed omkring sammenhængen mellem sprogetegnet og dets semantiske indhold.

Som udgangspunkt for diskussionen er genoptrykt en prosatekst af forfatteren Villy Sørensen.

Tekst

Villy Sørensen: "Lyd og betydning", off. i *55 Bagateller*, 2001.

Opgaver

1. Læs teksten igennem, og overvej, hvad der er den grundlæggende problemstilling i teksten, og hvilken holdning forfatteren giver udtryk for.
2. Læs afsnittet om "Sprogetegn og indhold" i *Dansk i grundforløbet* side 41, og find eksempler på ord, hvor I synes, der er en åbenlys overensstemmelse mellem ordenes udtryksside og indhold.

Tekst

Villy Sørensen: "Lyd og betydning".

Hun havde læst at det der forener betydning og lyd, dvs. det lingvistiske tegn, for ikke at sige ordet, er arbitrært. At sproget ikke er en organisme der er groet frem af sig selv, men en konstruktion, altså ikke et naturprodukt, men en konvention, noget man har vedtaget, og at arten af de tegn — eller altså ord—man har vedtaget, er ligegyldig. Ordene har ingen betydning i sig selv, men kun den man enes om at tillægge dem. Alt kunne sådan set hedde alt muligt andet end det hedder.

Men hun syntes ikke det kunne passe. Er mennesket måske ikke som alle andre dyr, et produkt af evolutionen, må menneskesproget så ikke også være et produkt af en naturlig udvikling og have sin oprindelse i de følelsesudbrud som vi kender fra dyrene, de andre dyr. De kan f.eks. brøle i vrede og hyle i skræk — er der ikke stadig noget vredt

6 Sprog og sprogbrug

og vrangent og vrissende i vores ord for — vrede, og noget skræmt ved ordet for skræk? Lyde betyder da noget! Hvem kan ikke høre at man med sl-lyden tager afstand fra noget slemt, fra sløvhed og slaphed, fra sludder og sladder?

Nej, sproget, sprogene er måske nok i tidens løb blevet udbygget mere eller mindre "arbitrært", ikke mindst den ofte så udspekulerede grammatik — og dog: grammatikken er jo ikke blevet mere udviklet eller indviklet med tiden, men snarere afviklet! Skulle "primitive" mennesker i sprogenes morgen virkelig have konstrueret og vedtaget sproglige, grammatiske systemer, som er for svære for moderne mennesker der ikke kan skelne mellem de og dem? Nej, sproget må have en meget mere umiddelbar oprindelse i menneskets følelse for tingene, og de tegn, eller ord, som man efterhånden er blevet enige om, er dem der fra begyndelsen er forekommet mest naturlige. Sproget er i lige så høj grad et natur- som et kulturprodukt, ellers havde mennesker aldrig kunnet enes om det!

Det skrev hun i en ph.d.afhandling om: „Lyd og betydning”. Fordi hun bl.a. fremhævede at um-lyden oprindeligt må være negativt ladet hvad vi stadig kan høre i ordene stum, dum, grum, jf. også gumle, mumle, skumle, fumle, følte en stum, en dum og en grum person sig særlig ramt og mødte op for at opponere.

Den dumme tog først ordet og sagde bl.a.:

Klausi fuppi dot, sklimlimmennik tichynissisto, hvormed han muligvis ville sige, at man med hvilke som helst tegn kan udtrykke hvad som eller at man netop ikke kan, i hvert fald sagde det ikke nogen noget, og det var for dumt.

Den stumme person sagde ingenting, men den grumme, der følte sig særlig udfordret, fordi doktoranden også mente at gr-lyden var negativt ladet, hvad vi hører i grisk, grim, grov, stillede doktoranden dette spørgsmål:

- Du finder sprogets oprindelige betydning i følelsesudbrud?

Jo, det gjorde hun. Han fortsatte:

- Så må udråbsordene være de mest betydningsfulde i sproget, altså uh! ah! ha! uha!

Ja, for så vidt, men —

Den grumme person afbrød og spurgte:

- Hvad udbryder du når du sætter tænderne i noget du særlig godt kan li'?

Doktoranden stod stum. Den grumme grinede:

- Vi andre siger umm!

- Det er en lidt anden lyd end um, sagde doktoranden, med lang konsonant, skrevet umm.

Det er den samme lyd! sagde den grumme, og her er den lutter betydning! Ikke kun en vedtægt eller en konstruktion. Det er ikke kun sproget der er en konstruktion, men især sprogteoriene, og de bliver

ikke så let vedtaget!

Men doktoranden blev alligevel ph-doktor. Selv den grumme måtte jo indrømme at nogle lyde har betydning.